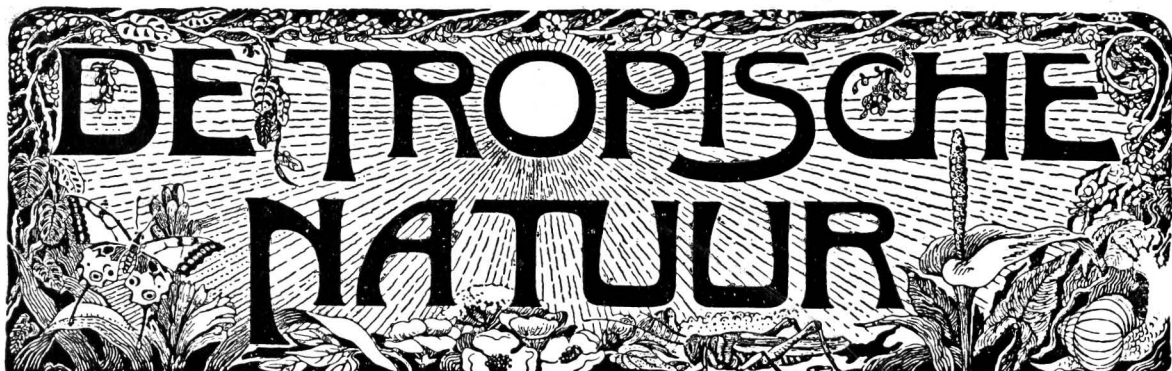

J-R

Redactie: Dr K. W. DAMMERMAN, Dr D. F. VAN SLOOTEN.

Vaste Medewerkers: Dr J. G. B. BEUMÉE, L. COOMANS DE RUITER, Prof. Dr H. C. DELSMAN, Prof. Dr W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN, Dr Edw. JACOBSON, Dr S. LEEFMANS, J. C. VAN DER MEER MOHR Jr., J. OLIVIER

Adres der Redactie: Van Imhoffweg 10, Buitenzorg

§ § ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN DER N. I. N. H. V. f 8.50 § §

BOTANISCHE AANTEKENINGEN OVER NOORD-CELEBES II ¹⁾

Zoo ongemerkt heb ik mij in mijn eerste artikel vrijwel beperkt tot rariteiten. Begrijpelijk is dat ook wel, want juist die rariteiten maken een sterken indruk, vooral wanneer je zelf al merkt, dat het voor Celebes iets nieuws is en dit niet eerst verneemt uit de te Buitenzorg verrichte determinaties van opgezonden herbarium-materiaal. Zoo herinner ik mij heel goed mijn verrassing op een tocht van Poso over het Fennema-gebergte naar Napoe. Het pad sneed den kam op ongeveer 2000 m b.z. en daar in de buurt vond ik vrij veelvuldig een mij onbekende naaldhoutsoort, door de bevolking *tiori* genoemd, met breede naalden, die echter ingesneden waren. Determinatie met „ENDERT” gaf eerst geen resultaat, totdat mij een licht opging en nader onderzoek uitwees, dat de breede naalden geen bladeren maar verbrede twijgen waren, *phyllocladiën*, die de functies der naalden hadden overgenomen. De naalden zelf waren gereduceerd tot nauw zichtbare, dunne tandjes op den rand der *phyllocladiën*. Toen was het raadsel gauw opgelost en moesten wij te maken hebben met een *Phyllocladus*-soort. In Buitenzorg werd het ingezamelde materiaal als *Ph. hypnophyllus* HOOK. f. gedetermineerd. Volgens NEGER, „Die Nadelhölzer”, waren er maar drie soorten bekend, en wel uit Tasmanië, Nieuw-Zeeland en Borneo. Uit Borneo heeft o.a. DAKKUS over deze soort geschreven (De Tropische Natuur XIV, 1925, blz. 129) en daarbij een afbeelding gegeven (blz. 137). Was ik dus al blij, nog grooter zou mijn verrassing worden, toen mij al spoedig bleek, dat deze soort in de hogere regionen van het Fen-

¹⁾ Zie voor de eerste bijdrage de vorige Juni-aflevering, blz. 109. — Daarin is aan het slot een fout geslopen, waar staat, dat *Serianthes* gevonden zou zijn nabij Manado. Dit moet zijn Monano.

nema-gebergte een der veelvuldigst voorkomende houtsoorten is en ook daarbuiten veelvuldig voorkomt, daar waar de d a m a r-boom (*Agathis alba* FOXW.) groeit. Ik zelf vond haar nog in de onderafdeeling Parigi boven Tinombo en de boschopzichter PESIK trof haar aan in *Agathis*-complexen van de onderafdeelingen Donggala en Paloe. In Parigi was de inheemsche benaming l i n t e b i (Landje) in Donggala empire (Tawaeli). Zeer veelvuldig trof ik *Phyllocladus* aan nabij het boschbivak Poena, iets ZW van Tentena op ca 1800 m hoogte in het Fennema-gebergte. Deze plek was een groote verrassing. Het bergmassief vormt hier een hoogvlakte, waarop ik typische veenvorming aantrof. *Sphagnum* vormde hier dikke, sterk waterhoudende lagen en hier en daar danste men er op als op de *Sphagnum*-dekken om de Brabantsche vennen. Helaas was ik niet op het verzamelen van herbarium-materiaal ingeschoten, wat niet wegnam, dat ik er toch toe overging, zoo goed en zoo kwaad als dat lukte. De hoofdschotel van de boombegroeiing werd gevormd door een hoogstammige *Pandanus*-soort, de t i p o e o, een fraaie *Leptospermum flavescens* SM., die elders op drogere hellingen zuivere opstanden vormt (zoo o.a. meer noordelijk boven Tamadoee), een *Elaeocarpus* en verder de typische *Podocarpus imbricata* BL., vooral opvallend door den verschillenden vorm der naalden, en *Phyllocladus*, uitsluitend als verjonging. Er tusschenin groeide veelvuldig als struiken de fijnbladige en kleinbloemige *Baeckea frutescens* L., *Melicope*, *Vaccinium*, *Diplycosia* en *Rhododendron*. Op de drogere plekken vielen vooral op een aan gentiaan herinnerende blauwbloemige *Burmannia*, een geelbloemige *Xyris* en eenige Cladoniaceae, terwijl de vochtige plekken door *Sphagnum* werden ingenomen.

Voor aanleg van het paardenpad waren afwateringsgoten en turfafgravingen noodig geweest. Niettegenstaande de absoluut vreemde plantensoorten deed het geheel toch sterk aan een Europeesch landschap denken.

Nabij deze veenvorming werd een zeer *Agathis*-rijk bosch aangetroffen, waarin ook weer bovenbedoelde *Pandanus* rijkelijk voorkwam, met *Podocarpus imbricata* BL., *Phyllocladus* en een weelderig geelbloeiende *Eugenia*-soort. De *Agathis* herkende ik eerst niet als zoodanig, daar hier geen enkele groote stam werd aangetroffen. Waarschijnlijk was dit aan overgroote vochtigheid te danken, welke ook een rijke mosvegetatie had doen ontstaan, vaak afwisselend met *Sphagnum*-kussens. Tusschen de mossen groeiden verscheidene aardige zwammen, waaronder ik een groene *Clitocybe*, een paarse *Cortinaria*, een roode *Hygrophorus*, *Coprinus*, *Boletus* en een geleige stekelzwam nog als zoodanig wist te herkennen.

Agathis alba FOXW., de leverancier van een hars, dat in den handel als c o p a l bekend staat, maar hier allerwege d a m a r heet, is een der meest indrukwekkende boomsoorten door de bereikte afmetingen en door den fraaien zuilvormigen stam. De verspreiding van deze soort is ook zeer merkwaardig. Vrijwel in geheel Noord en Mid-den Celebes komt *Agathis* voor, zoowel op ruggen als op alleenstaande toppen. Alleen in de Minahasa is zij schaarsch. Een klein gedeelte van het Lembean-gebergte, nabij de negorij Kinaleosan, is de eenige vindplaats, waar men eenige honderden boomen aantreft, die meerendeels zwaar overtapt zijn, wat zeer veelvuldig inrotten en omvallen, dan wel afsterven ten gevolge heeft. Wat dat betreft is het wel gelukkig, dat de copalprijzen zoo gedaald zijn en daardoor op vele plaatsen de tap is stopgezet, zoodat de mishandelde boomen weer wat op verhaal komen.

Buiten het Lembean-gebergte ontbreekt *Agathis* in de Minahasa geheel om eerst weer op te treden in het gebergte op de grens van de onderafdeeling Bolaang

Mongondow, zoo o.a. op den G. Koladoon, ten N van het fraaie Danau-meer.

In de overige gedeelten van Celebes komt *Agathis* overal verspreid voor, maar vertoont daar wat ik noem een eiland-voorkomen, d.w.z. dat de soort niet overal regelmatig voorkomt, maar in grootere en kleinere „eilanden”, die door *Agathis*-vrije gedeelten van elkaar gescheiden zijn.

Bijna overal heeft *Agathis* vaste begeleiders. De meest opvallende daarvan is wel *Castanea acuminatissima* BL., waarvoor ik den naam haagkastanje zou willen voorstellen: de voet van den boom is nl. altijd omgeven door een krans of haag van wortel- en wortelhalsuitloopers, die den boom gemakkelijk herkenbaar maken. Dit verschijnsel ligt soms ten grond aan de Inlandsche benaming, zoo in Gorontalo, waar ik den naam ngalaa noteerde, wat „familie” beteekent¹⁾. Ook noemt de Gorontaloes haar wel tjoengalaa, wat van ngalaa is afgeleid. Natuurlijk heeft ook deze soort op Celebes een ontstellende veelheid van namen, wat niet verwonderlijk is, wanneer men in „HEYNE” de indrukwekkende talenlijst nagaat. Door deze omstandigheid is het op tournee zeer lastig, zich met de bevolking over een bepaalde, niet bij de hand zijnde boomsoort te verstaan, daar in verschillende talen soms dezelfde naam aan geheel verschillende soorten gegeven wordt en de kans op verwarringen dus zeer groot is. Het aanleggen van lijsten van betrouwbare, herhaaldelijk gecontroleerde plantennamen is dan ook zeer zeker urgent te achten. Een bescheiden begin heb ik er mee gemaakt, maar de gegevens zijn nog niet voor publicatie gereed.

In het Barèè werd de haagkastanje steeds aangeduid als h a l e k a, maar mij is gebleken, dat deze naam ook voor andere *Castanea*-soorten en zelfs voor *Quercus* geldt. Andere namen zijn nog s i m i m p i (Laudje), m a k a n a k (Tontemboansch) en p a n i o e h (Tawaeli).

Andere trouwe begeleiders zijn een fijnbladige, roodstammige *Eugenia*, die ik boven Tinombo onder den naam m o l o n g g a p i n g inzamelde, verder *Podocarpus neriifolia* DON. en *P. imbricata* BL., *Phyllocladus hypnophyllus* HOOK. f. (althans in Midden Celebes en de „hals”; daarbuiten is deze soort nog niet aangetroffen), *Dacrydium ?elatum* WALL. en *Casuarina sumatrana* MIQ. De naalddhoutflora is dus goed vertegenwoordigd. Echter komen alleen *Agathis* en *Phyllocladus* veelvuldig voor, de overige soorten meestal slechts in enkele exemplaren.

Bij het verzamelen van herbarium-materiaal in een d a m a r-boschje boven Tinombo wachtte mij nog een verrassing. Veelvuldig kwam daar nl. voor een niet zeer groote boomsoort, door de begeleidende koelies s i l o n d o n g genaamd, die ik in het bosch niet wist te determineeren. Opgestuurd materiaal werd als *Melicope* geïdentificeerd, een geslacht dat volgens de determinatie-tabellen van „ENDERT” alleen nog maar van Borneo bekend was (doch thans — met uitzondering van Java — bekend is zoowel van alle Groote Soenda-eilanden als van Nieuw Guinea. — *Red.*). De soort vormde hier een der hoofdbestanddeelen van den opstand, waaruit wel weer te zien is, hoeveel belangrijk botanisch werk op Celebes verricht kan worden, alleen maar door zooveel mogelijk herbarium-materiaal te verzamelen en naar Buitenzorg op te zenden.

Behalve de bovengenoemde boomsoorten kwamen op deze vindplaats o.a. ook nog voor een *Elaeocarpus*, *Paratrophis glabra* V. ST. en *Planchonella*, zoodat aan variatie geen gebrek was.

Manado.

F. K. M. STEUP.

¹⁾ Op Java draagt de plant een gelijksoortigen naam, nl. r i j o e n g a n a k.